

KORTE BESCHRIJVING PROMO-PROJECT

Aanleiding en vraagstelling

Nederland is heel goed beschermd tegen overstromingen. De Nederlandse burger heeft dan ook veel vertrouwen in de waterkeringen en maakt zich weinig zorgen. Maar hoe klein de kans ook is, een overstroming is nooit geheel uit te sluiten. Er is een groeiende aandacht voor het beperken van de gevolgen van een overstroming. Het nieuwe waterveiligheidsbeleid gaat uit van een risicobenadering. Preventie is en blijft de hoeksteen van het Nederlandse waterveiligheidsbeleid. In de meerlaagsveiligheid is er naast preventie echter ook aandacht voor een duurzame ruimtelijke ontwikkeling en voor rampenbestrijding.

Zo'n ontwikkeling roept nieuwe vragen op. Hoe verhouden zich de voor- en nadelen van een meerlaags veiligheidsbeleid? Wat is de risicoperceptie van de burger? Weet de burger wat hij moet doen als zich onverhoopt een overstroming voordoet? Is hij ook van plan om zelf maatregelen te nemen of ziet hij dat als een taak van de overheid? Dit type vragen lag ten grondslag aan de centrale beleidsvraag van het PROMO-onderzoek: *'Wat betekent de omslag in het denken van kansen naar het denken in risico's bij overstromingen voor de burger en wat zijn de gevolgen op het bestuurlijk vlak?'* In de uitwerking van het onderzoek stonden rol en positie van de burger centraal.

Verskillende onderzoekssporen

Het onderzoek kende een bestuurlijk-institutioneel, een sociaalpsychologisch en een sociaaleconomisch spoor. In aanvulling daarop was er een technisch-wetenschappelijk spoor, dat was gericht op het ontsluiten van kennis over kansen op en gevolgen van overstromingen. De risicoperceptie van overstromingen (van burgers, bedrijven en bestuurders) vormde het verbindende element tussen de onderzoekssporen.

- Binnen het *bestuurlijk-institutioneel* spoor is een analyse uitgevoerd van de veranderingen in de besluitvormingsketen bij de overgang naar een risicobenadering. Onderzocht is welke factoren het meest bepalend zijn voor een goed verloop van de besluitvorming. Het spoor heeft meer inzicht opgeleverd in de perspectieven en obstakels bij de implementatie van meerlaagsveiligheid.
- Bij het onderzoek binnen het *sociaalpsychologisch* spoor ging het om het inzichtelijk maken van de risicoperceptie van overstromingsrisico's en om het bepalen van de vorm en effectiviteit van risicocommunicatie. In het onderzoek naar *risicoperceptie* is gekeken naar de determinanten die de perceptie bepalen. In dat kader is tevens onderzocht in hoeverre burgers de intentie hebben om zich voor te bereiden op overstromingen. Bij het onderzoek naar *risicocommunicatie* is met behulp van een onderzoeksmatige aanpak de effectiviteit van lokale risicoboodschappen onderzocht. Zowel de effectiviteit ten aanzien van het vergroten van het risicobewustzijn als het versterken van de gedragsintentie om zich voor te bereiden op overstromingen is daarbij onderzocht.
- Binnen het *sociaaleconomisch* spoor is gewerkt aan het economisch waarden van risicopercepties. In hoeverre zijn burgers bereid te betalen om overstromingsrisico's beter te beheersen? In hoeverre speelt de perceptie van overstromingsrisico's een rol bij de (re)locatie van bedrijven?

Enkele dijkringen als casestudies

Het perceptie- en communicatieonderzoek is uitgevoerd in een aantal dijkringgebieden, die onderling verschillen in waterstaatkundige, culturele, sociaaleconomische en bestuurlijke karakteristieken. De volgende dijkringen (DR) zijn beschouwd:

- Deel van Zeeland: Walcheren, Noord- en Zuid-Beveland (DR29,30 en 31: kustgebied en evacuatie),
- Eiland van Dordrecht (DR22: benedenrivierengebied: stedelijk gebied en buitendijks),
- Land van Heusden/De Maaskant (DR36:bovenrivierengebied en compartimentering).
- Centraal Holland (DR14: alleen binnen het sociaaleconomisch spoor)

Veel empirisch onderzoek

In het sociaalpsychologisch en sociaaleconomisch spoor van PROm0 is (in 2008) veel empirisch onderzoek uitgevoerd met behulp van 'surveys' met vragenlijsten en enquêtes. Een overzicht:

- Survey onder ca. 1500 huishoudens met vragen over risicoperceptie en voorbereiding op overstromingen voor alle drie de casegebieden. In aanvulling daarop zijn vragen gesteld over enkele specifieke onderwerpen: evacuatiegedrag (Zeeland), buitendijks gebied (Eiland van Dordrecht) en compartimenteringsdijken (Land van Heusden / De Maaskant).
- Enquête onder bijna 1000 huishoudens ten behoeve van de Taskforce Management Overstromingen (TMO) met vragen over bereik van communicatieactiviteiten, risicoperceptie en voorbereidingsgedrag.
- Onderzoek onder ca. 750 respondenten naar de effectiviteit van risicocommunicatie boodschappen op de intentie van burgers om zich voor te bereiden op overstromingen.
- Enquête onder ca. 200 bedrijven om inzicht te krijgen in hoeverre de perceptie van overstromingsrisico's van invloed is op het (re)locatiegedrag van bedrijven.
- Enquêtes onder ca. 1000 huishoudens naar risicoperceptie en de betalingsbereidheid van burgers voor het verkleinen van het overstromingsrisico. Een klein deel van deze enquête is uitgevoerd vlak voor het uitbrengen van het rapport van de Commissie Veerman (september 2008); de rest kort erna. Binnen het bestuurlijk-institutioneel spoor is informatie vergaard via een reeks interviews met bestuurders en beleidsambtenaren in de verschillende casegebieden.

Producten en resultaten van het onderzoek

Het PROm0-project heeft diepgaand onderzocht welke factoren van invloed zijn op de risicoperceptie van burgers en hoe deze samenhangen. Daarmee is er veel beter zicht gekomen op de betekenis van risicoperceptie voor het (zelfredzame) gedrag van burgers in geval van (dreigende) overstromingen. Deze inzichten kunnen worden benut bij het beleid ten aanzien van risicocommunicatie over overstromingen. Dit deel van het onderzoek heeft zowel bijgedragen aan de pijler van *Waterveiligheid 21^e Eeuw* rond waterbewustzijn als de activiteiten van de Taskforce Management Overstromingen (TMO) rond risicocommunicatie.

Ten behoeve van de actualisatie van het waterveiligheidsbeleid is voorts inzicht gegeven in de bestuurlijk-institutionele implicaties van een mogelijke overgang op een risicobenadering en het adopteren van het concept van meerlaagsveiligheid. Een belangrijke component van de actualisatie van het preventiebeleid betreft de aanpassing van de normen, mede op grond

van kostenbaten overwegingen. Binnen het sociaaleconomische spoor is de betalingsbereidheid van huishoudens voor risicobeheersing in beeld gebracht. Daarnaast is onderzocht in hoeverre overstromingsrisico's een rol spelen in het vestigingsgedrag van bedrijven. Ook is onderzocht wat de perceptie van huishoudens is ten aanzien van differentiatie resp. gelijkheid in bescherming tegen overstromingen; dit inzicht is van belang bij de regionale differentiatie van (nieuwe) veiligheidsnormen.

Het project heeft ca. 20 rapporten en werkdocumenten opgeleverd, een zelfde aantal artikelen in wetenschappelijke en vaktijdschriften alsmede 15 congres en workshop papers. De belangrijkste bevindingen van het perceptie-onderzoek in relatie tot de voorbereiding op overstromingen zijn gepubliceerd in het proefschrift van Teun Terpstra: *Flood Preparedness. Thoughts, Feelings and Intentions of the Dutch Public*. Inzichten uit het onderzoek zijn daarnaast verwoord in dit boek *Kijk op waterveiligheid*.

Organisatie van het onderzoek

Het PROMO-onderzoek maakte deel uit van het Leven met Water-programma en is (financieel) ondersteund door het Directoraat Generaal Water van het Ministerie van Verkeer en Waterstaat, het Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties, de Provincies Zuid-Holland en Zeeland en de STOWA. Het onderzoek is uitgevoerd door een consortium bestaande uit Deltares (pervoerder), Universiteit Twente (faculteit Gedragswetenschappen), Technische Universiteit Delft (faculteit Techniek, Bestuur en Management), ITC, TNO Bouw en Ondergrond en HKV [Lijn in water](#).

